

تجزیه و تحلیل اشتغال تحصیلکرده‌ها در شهرستانهای استان تهران

سید احسان حائری *

چکیده

باتوجه به وجود خیل عظیم نیروهای بیکار در سطح کشور، مسئله اشتغال اهمیت فراوانی پیدا می‌کند و همچنین باتوجه به اینکه نیروی انسانی جوان و منابع سرشار طبیعی از جمله عوامل بسیار مهم در توسعه هر کشور می‌باشند و این دو عامل در کشور ما به وفور یافت می‌شوند با شناخت دقیق مزیت‌های مختلف کشور از جمله استانها و شهرستانهای تابعه آنها می‌توان به این مسئله مهم پرداخت و در زمینه حل بیکاری تلاش کرد. استان تهران جمعیت بیکار زیادی را در خود جای داده است که این جمعیت از میانگین کل کشور بالاتر است بنابراین بهتر است مزیت‌های این استان و شهرستانهای تابعه آن به خوبی شناسایی شوند و توجه و عنایت لازم به مناطق مستعد این استان معطوف گردد.

از اهداف تحقیق حاضر، تجزیه و تحلیل روند رشد اشتغال بخشهای عمده اقتصادی طی مقاطع ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و همچنین تعیین بخشهای پایه در اقتصاد استان و شهرستانهای تابعه آن می‌باشد. در این تحقیق برای شناسایی بخش‌های پایه از مدل اقتصاد پایه استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بخش‌های صنعت و ساختمان به عنوان بخش پایه و سایر بخش‌ها به عنوان بخش غیر پایه در سطح استان نسبت به متوسط کشور شناسایی شده‌اند. بنابراین باتوجه به این مدل در سطح استان باید به بخش‌های ساختمان و صنعت بیشتر توجه نمود. طبق بررسی‌های بعمل آمده برای سالهای پس از ۱۳۷۵ نیز تفاوت خاصی در تحلیلهای صورت گرفته به چشم نمی‌خورد.

مقدمه

می‌باشد. با توجه به اینکه مدل‌های اقتصاد منطقه‌ای از اهمیت بسیاری در تجزیه و تحلیل اشتغال و ارائه راهکار برای حل مشکل بیکاری برخوردارند و تاکنون کمتر بدین مدلها پرداخته شده است، در اینجا بر آنیم تا با معرفی یکی از این

باتوجه به اهمیت موضوع اشتغال در پیشرفت، توسعه و آبادانی کشور پرداختن بدان از مسائل اساسی و حیاتی کشور

تقاضای خارج از منطقه موجب تزریق در آمد به اقتصاد منطقه گشته و این تزریق در آمد با توجه به جریان ضریب تکاثری اقتصاد پایه، موجب رشد و شکوفایی بخشهای موجود اقتصاد منطقه می گردد. فعالیتهای غیر پایه ای منطقه نیز به آن دسته از فعالیتهای اطلاق می شود که موجب بر آورده نمودن نیازها و تقاضای خانوارها و بنگاهها در داخل منطقه گردد. در عمل به راحتی می توان هر يك از این دو بخش را به زیر بخشهای متعددی تقسیم نمود و با توجه به اینکه آمارهای مربوط به اشتغال در مناطق معمولاً بسیار ساده تر قابل جمع آوری می باشند، این مدل عموماً در خصوص تاثیرات مربوط به اشتغال و تغییر آن، مورد کاربرد قرار گرفته است. بدین ترتیب مدل اقتصاد پایه اشتغال قادر است تأثیر افزایش در اشتغال بخش پایه و اثر آن بر اشتغال بخش غیر پایه و نتیجتاً کل اشتغال را بررسی کند. البته شدت و درجه تغییر در اشتغال بخش غیر پایه ناشی از تغییر در اشتغال پایه را می توان از طریق ضریب اقتصاد پایه تعیین نمود.

برای نشان دادن مفهوم اقتصاد پایه می توان بصورت زیر عمل نمود. ابتدا تفاوتی بین اشتغال در بخش پایه (X) و اشتغال در بخش غیر پایه (D) قائل می شویم.

$$T = X + D \quad (1)$$

سپس فرض کنیم که بخش غیر پایه (محلی) به نحوی در خدمت بخش صادراتی منطقه است و طبیعتاً نسبتی نیز بین اشتغال این دو بخش وجود دارد که می توان آن ها را بصورت زیر نشان داد:

$$D = dx \quad (2)$$

که در آن d ثابت مثبتی است. در صورتی که رابطه (2) را در رابطه (1) قرار دهیم، خواهیم داشت:

$$T = X + dx$$

یا

$$T = (1 + d)X$$

اگر متغیرها را در دو برهه از زمان بررسی کنیم و تغییرات (Δ) آنها را بصورت گرفتن اولین تفاضل محاسبه نماییم، به رابطه زیر می رسیم:

$$\Delta T = (1 + d) \Delta X$$

که تقسیم این رابطه بر ΔX نتیجه زیر را در بر خواهد داشت:

$$\frac{\Delta T}{\Delta X} = 1 + d \quad (3)$$

رابطه (3) بیانگر این است که ایجاد يك شغل اضافی در

مدلها به تجزیه و تحلیل روند رشد اشتغال در استان تهران و شهرستانهای آن بپردازیم. در این مقاله، بمنظور شناسایی و تمایز بین فعالیتهای پایه ای استان تهران و شهرستانهای تابعه از فعالیتهای غیر پایه ای از بعد اشتغال، مطالعه ای از طریق اقتصاد پایه انجام شده است. در این روش فعالیتهای اقتصادی منطقه به دو بخش پایه (صادراتی) و غیر پایه تقسیم می گردد. اساس تئوری بر این مینا قرار گرفته که موتور رشد و نیروی محرکه اقتصاد منطقه، در آمد ناشی از بخش پایه (صادراتی) است که در جهت انجام آن از نسبت (ضریب) مکانی استفاده شده است تا یکی از اهداف تحقیق که شناسایی فعالیتهای پایه ای استان و شهرستانها که توانایی و استعداد رشد در زمینه اشتغال و اشتغالزایی را دارا هستند، تحقق یابد. بنابراین برای پاسخ به این سؤال که آیا بخشهای اقتصادی استان و شهرستانهای تابعه آن پایه هستند یا خیر، نسبتهای مکانی فعالیتهای عمده اقتصادی طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ در استان و شهرستانهای تابعه محاسبه گردیده است. نکته ای که در اینجا باید به آن توجه شود این است که تحقیق حاضر بر اساس آمار سرشماری تفصیلی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران برای دوره های فوق الذکر بدست آمده است و چون آمار مربوط به شهرستانها برای سالهای پس از ۱۳۷۵ موجود نیست به همین ارقام بسنده شده است. البته در مورد این مدل، چون معمولاً در فواصل ده ساله و بیشتر بکار گرفته می شود، برای سالهای بعد از ۱۳۷۵ نیز قابل استناد می باشد.

نکته دیگر اینکه شهرستانهای مورد بحث، بر اساس تقسیم بندی جغرافیایی سال ۱۳۵۵ تحلیل شده اند و شامل تمام شهرستانهای استان تهران در دوره های بعدی نیز می باشند (به دلیل عدم وجود فناوری اطلاعات استخراج آمار کامل تمام شهرستانهای کوچک برای هر سه دوره مورد بررسی غیر ممکن می باشد).

۱- مبانی تئوریک مدل اقتصاد پایه

این مدل یکی از قدیمی ترین و ساده ترین روشهای تعیین در آمد و اشتغال بوده و تقریباً می توان آنرا بعنوان اولین تئوری رشد اقتصاد منطقه ای نیز معرفی نمود. در این روش فعالیتهای اقتصادی منطقه به دو بخش پایه (صادراتی) و غیر پایه تقسیم می گردد. اساس تئوری بر این مینا قرار گرفته که موتور رشد و نیروی محرکه اقتصاد منطقه، در آمد ناشی از بخش صادرات است. به این ترتیب که صادرات ناشی از

جهت صادرات اختصاص دارد $EX_i =$

۳- نتایج برخی مطالعات تجربی

۳-۱. برخی مطالعات تجربی صورت گرفته در خارج از کشور

- مقاله‌ای که در مورد اقتصاد پایه است و توسط (Richard w. Lichty) و (Kjell R. Knudsen) در سال ۱۹۹۹ با عنوان «اندازه گیری اقتصاد پایه منطقه‌ای» منتشر شده است. در این مقاله که به بررسی تکنیکها و مؤلفه‌های درگیر در اندازه گیری اقتصاد پایه منطقه‌ای می‌پردازد گواه صادقی نیز بر اهمیت تحلیل اقتصاد پایه در تعیین رشته‌ای از توسعه است که سعی دارد بیشترین فایده را در توسعه داشته باشد.

- مقاله‌ای با عنوان «ترکیب تئوری اقتصاد پایه با مدل تعدیل منطقه‌ای: غرب کوه راکی غیر مرکزی» توسط (Alexander C. Vias) و (Gordon F. Mulligan) در سال ۱۹۹۹ نگاشته شده است. این مقاله به موضوع عدم انباشتگی نظر می‌کند و اشاره دارد به اینکه مدل‌های تعدیل می‌توانند با استفاده از تئوری اقتصاد پایه برای تجزیه اشتغال به حداقل دو بخش کلی، بطور جانشین تقسیم شوند. مشخصات اقتصاد پایه جانشین با استفاده از داده‌های کشورهای غیر مرکزی (۲۵۴ کشور) از غرب کوه راکی در ایالات متحده در دوره زمانی اخیر بررسی شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که تعبیر اقتصاد پایه از مدل تعدیل، اطلاعاتی از تغییر منطقه‌ای از نوع قدیمی این مدل که در دسترس نیستند را فراهم می‌کند.

- مقاله‌ای با عنوان «ضریب تکاثر اقتصاد پایه نئو کلاسیک» در سال ۲۰۰۰ توسط نویسندگانی از جمله (Peter G. Mc Gregor) و (J. Kim Swales) از گروه اقتصاد دانشگاه استراتسلید و (Eric P. Mcvittie) و (Ye Ping Yin) از مرکز اشتغال دانشگاه هر تفورد شایر منتشر شده است. در این مقاله یک روش تحلیل گرایانه برای ضریب تکاثری نهایی اشتغال اقتصاد پایه نئو کلاسیک منطقه‌ای اخذ شده است. بنا به اظهار نظر نویسندگان این مقاله مدلی که در اینجا انتخاب شده است مدلی متفاوت از مدل تعادل عمومی ۱ و ۲ و ۳ است که در تحلیل تجارت استفاده شده است. ویژگیهای مدل نئو کلاسیک از این قرارند که: عرضه کار و تقاضای محصول نسبت به قیمت حساسند و عرضه کار یک تابع مثبتی از دستمزد مصرفی حقیقی

بخش صادراتی منطقه منجر به افزایش کل اشتغال به میزان $1+d$ خواهد شد. عبارت $1+d$ را ضریب اشتغال پایه در بخش صادراتی می‌نامیم. این مدل را همچنین می‌توان در مورد تعیین درآمد مناطق نیز بکار برد. در این حالت درآمد منطقه از دو بخش پایه و غیر پایه تشکیل خواهد شد. درآمد در بخش غیر پایه تابعی از کل درآمد بوده چرا که افزایش درآمد کل منطقه، منجر به افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات تولید شده در منطقه گشته و در نتیجه درآمد بخش غیر پایه را هم افزایش خواهد داد. با استفاده از تکرار عملیات می‌توان ضرایب درآمدی اقتصاد پایه را نیز محاسبه نمود.

۲- ضریب مکانی (Location Quotient)

غالباً بررسی روابط واردات-صادرات منطقه‌ای حداقل در ابتدا با استفاده از ضریب مکانی آغاز می‌شود. این ضریب، نیازی به جمع آوری کامل داده‌ها ندارد بلکه صرفاً وسیله‌ای است برای مقایسه سهم درصدی یک فعالیت خاص در منطقه با سهم درصد آن در سطح کل کشور. تکنیک نسبت مکانی را می‌توان بصورت زیر نشان داد:

$$LQ_i = \frac{\frac{e_i}{\sum e_i}}{\frac{E_i}{\sum E_i}}$$

ضریب (نسبت) مکانی اشتغال منطقه در صنعت $LQ_i = i$
(منطقه: استان / شهرستان) اشتغال منطقه در صنعت $e_i = i$
اشتغال کشور در صنعت $E_i = i$

(منطقه: استان / شهرستان) کل اشتغال منطقه $\sum e_i =$
کل اشتغال کشور $\sum E_i =$

نسبت مکانی بعبارتی سهم کل اشتغال هر بخش در منطقه به سهم کل اشتغال در کشور می‌باشد، در صورتیکه این نسبت بزرگتر از یک باشد آن صنعت، پایه‌ای محسوب می‌شود، اما اگر LQ_i کوچکتر از یک باشد صنعت غیر پایه‌ای و در صورتی که مساوی یک باشد آن صنعت، خود کفا خواهد بود. در صورتیکه نسبت مکانی محاسبه گردد می‌توان میزان اشتغال هر بخش که به تولید صادراتی اختصاص دارد را از رابطه پایین بدست آورد:

$$EX_i = e_i \left(1 - \frac{1}{LQ_i}\right)$$

که در آن میزان اشتغال در صنعت i است که فقط به تولید

سایر در استان تهران دارای نقش پایه‌ای بوده‌اند. بخش صنعت با نسبت مکانی ۱/۰۴، معدن با نسبت مکانی ۱/۰۳، ساختمان با نسبت مکانی ۱/۳۰ و سایر با نسبت مکانی ۱/۴۸ بعنوان فعالیت پایه مطرح می‌باشد.

در سال ۱۳۶۵ بخش معدن که در سال ۱۳۵۵ پایه بود، مزیت خود را از دست داده و به بخش غیر پایه تبدیل گردیده است ضمن اینکه مزیت پایه‌ای بخش‌های ساختمان و صنعت افزایش یافته و مزیت پایه‌ای بخش سایر کاهش یافته است.

در سال ۱۳۷۵، بخش‌های صنعت، معدن، ساختمان و سایر در استان تهران دارای نقش پایه‌ای بوده‌اند. بخش صنعت با نسبت مکانی ۱/۴، معدن با نسبت مکانی ۱/۳۳، ساختمان با نسبت مکانی ۱/۷۴ و سایر با نسبت مکانی ۱/۶۳ بعنوان فعالیت پایه مطرح می‌باشند. در این سال برخلاف سال ۱۳۶۵ بخش معدن بعنوان فعالیت پایه مطرح می‌باشد، ضمن اینکه مزیت پایه‌ای بخش‌های ساختمان، صنعت و سایر افزایش یافته است (جدول شماره ۱ این واقعیت را نشان می‌دهد).

قبل از اینکه نتایج فعالیت‌های پایه‌ای و غیر پایه‌ای شهرستان‌های استان تهران را بررسی کنیم، لازم است که به این نکته اشاره کنیم که در تحلیل‌های بخش‌های پایه‌ای شهرستانها، ابتدا فعالیت پایه نسبت به استان و سپس نسبت به کل کشور ارائه گردیده است.

۲-۴- نتایج مربوط به شهرستان تهران

الف- بررسی نسبت‌های مکانی شهرستان تهران نسبت به

استان تهران

در سال ۱۳۵۵ بخش‌های معدن و ساختمان با نسبت‌های مکانی ۱/۰۲، ۱/۰۱، جزء فعالیت‌های پایه شهرستان تهران نسبت به استان محسوب می‌گردند. دلیل آن در بخش معدن، می‌تواند به علت پایه بودن زیر بخش‌های استخراج نفت خام و گاز طبیعی و استخراج کانی‌های فلزی باشد. بخش‌های خدمات، صنعت، آب و برق و گاز و خدمات نیز بدلیل مسالوی یک بودن نسبت مکانی هر چهار بخش، نشان از خود کفایی این بخشها است.

در سال ۱۳۶۵ فعالیت‌های معدن (۱/۰۵)، آب و برق و گاز (۱/۰۱)، ساختمان (۱/۰۴) جزء فعالیت‌های پایه‌ای بوده‌اند که نشان دهنده آن است که مزیت بخش معدن در این سال افزایش یافته است و بخش آب و برق و گاز نیز جزء فعالیت‌های

است. آنها وجود ارتباط ضرایب تکاثری اشتغال را با یک محرك عرضه و تقاضا برای بخش پایه‌ای اقتصاد پیش‌بینی می‌کنند و به وضوح نشان می‌دهند که محتمل است که ضریب تکاثری نهایی اقتصاد پایه مثبت و یا منفی گردد. اما ارزش ضریب تکاثری نهایی به تقریبی از ارزش ضریب تکاثری متوسط در تولید بسته‌تر می‌باشد و توابع مطلوبیت از ویژگی‌های کاب- داگلاس هستند و کشش، بیشتر تابع عرضه می‌باشد.

۲-۳- برخی از مطالعات تجربی صورت گرفته در

ایران

- پایان نامه‌ای با عنوان «بررسی وضعیت اشتغال در استان سمنان و شناسایی مزیت نسبی از دیدگاه اشتغال» که توسط آقای محمد عبایی در سال ۱۳۷۹ در دانشگاه تربیت مدرس نگاشته شده است. در این پایان نامه تجزیه و تحلیل روند اشتغال بخش‌های عمده اقتصادی طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۷۵ و همچنین تعیین بخش‌های پایه در اقتصاد استان و شهرستان‌های تابعه و ترکیب ساختار اشتغال آن مورد بررسی قرار گرفته است. برای شناسایی بخش‌های پایه از مدل اقتصاد پایه استفاده شده است. بر اساس نتایج حاصل از این مدل، بخش‌های معدن و خدمات به عنوان بخش‌های پایه در سطح استان نسبت به متوسط کشور شناسایی گردیده است. شهرستان‌های گرمسار و شاهرود چهره کشاورزی داشته و شهرستان سمنان دارای چهره صنعتی تری می‌باشد، شهرستان دامغان نیز در بخش معدن و خدمات دارای تخصص می‌باشد.

- پایان نامه‌ای با عنوان «تجزیه و تحلیل روند اشتغال و تغییرات ساختاری آن در بخش صنعت در استان‌های مختلف ایران» که توسط آقای رمضان جمشیدی به راهنمایی آقای دکتر صباغ کرمانی در سال ۱۳۷۸ در دانشگاه تربیت مدرس نگاشته شده است. در این رساله به منظور تجزیه و تحلیل ساختار صنایع، برای شناسایی صنایعی که استانها از نظر اشتغال صنعتی در طی دو مقطع زمانی سالهای ۱۳۵۵ و ۱۳۷۵ در آن مزیت داشته‌اند از مدل اقتصاد پایه استفاده شده است.

۴-۱- نتایج تجربی تحقیق

۱-۴- نتایج مربوط به استان تهران

در سال ۱۳۵۵ بخش‌های صنعت، معدن، ساختمان و

جدول شماره (۱): نسبت مکانی استان تهران نسبت به کل کشور در مورد اشتغال تحصیلکرده‌ها

طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	سال	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)		۰/۵۹	۰/۶۶	۰/۵۵
معدن (۰۲)		۱/۰۳	۰/۶۸	۱/۳۳
صنعت (۰۳)		۱/۰۴	۱/۲۲	۱/۴
آب و برق و گاز (۰۴)		۰/۸۶	۰/۹۱	۰/۸۱
ساختمان (۰۵)		۱/۳	۱/۷	۱/۷۴
خدمات (۰۶)		۰/۹۷	۰/۹۶	۰/۹۴
عمده فروشی و خرده فروشی و رستوران (۰۶۱)		۱/۲۸	۱/۳۶	۱/۶۸
حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)		۱/۳۴	۱/۶۸	۱/۵۴
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)		۱/۶۲	۱/۹	۱/۷۵
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)		۰/۸۹	۰/۸۸	۰/۸۲
سایر		۱/۲۸	۱/۲۵	۱/۶۳

منبع: پردازش شده از سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ محاسبات تحقیق

جدول شماره (۲): نسبت مکانی شهرستان تهران نسبت به کل کشور و استان در مورد اشتغال تحصیلکرده‌ها

طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	سال	نسبت به استان ۱۳۵۵	نسبت به کل کشور ۱۳۵۵	نسبت به استان ۱۳۶۵	نسبت به کل کشور ۱۳۶۵	نسبت به استان ۱۳۷۵	نسبت به کل کشور ۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)		۰/۸۸	۰/۵۲	۰/۹۱	۰/۶	۰/۴۹	۰/۸۹
معدن (۰۲)		۱/۰۲	۱/۰۵	۱/۰۵	۰/۷۱	۱/۴۳	۱/۰۸
صنعت (۰۳)		۱	۱/۰۳	۱	۱/۲۲	۱/۴	۱
آب و برق و گاز (۰۴)		۱	۰/۸۶	۱/۰۱	۰/۹۲	۰/۸۱	۱
ساختمان (۰۵)		۱/۰۱	۱/۳۱	۱/۰۴	۱/۷۶	۱/۸۸	۱/۰۸
خدمات (۰۶)		۱	۰/۹۷	۱	۰/۹۵	۰/۹۳	۰/۹۹
عمده فروشی و خرده فروشی و رستوران (۰۶۱)		۱/۰۲	۱/۵	۱/۰۲	۱/۳۹	۱/۷۸	۱/۰۶
حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)		۱/۰۱	۱/۳۵	۱/۰۲	۱/۷۲	۱/۶	۱/۰۴
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)		۱/۰۱	۱/۶۴	۱/۰۳	۱/۹۷	۱/۸۷	۱/۰۶
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)		۱	۰/۸۹	۰/۹۹	۰/۸۷	۰/۸	۰/۹۷
سایر		۱/۰۱	۱/۵	۱/۰۳	۱/۲۹	۱/۷۲	۱/۰۵

منبع: پردازش شده از سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ محاسبات تحقیق

می شوند.

مقایسه بخشهای پایه در سال ۱۳۵۵ با ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ نشان می دهد که بخشهای صنعت، ساختمان در هر سه مقطع جزء فعالیتهای پایه بوده اند ولی بخش معدن در سال ۱۳۶۵ در این شهرستان در زمره فعالیتهای غیر پایه ای محسوب گردیده ولی در سال ۱۳۷۵ در زمره فعالیتهای پایه ای محسوب گردیده است (جدول شماره ۲ بیانگر این موضوع است).

مقایسه

مقایسه نسبت مکانی نسبت به استان و نسبت به کشور نشان دهنده آن است که نسبت به کل کشور در هر سه مقطع، اشتغال در بخش ساختمان در سطح شهرستان بیشتر است و بیشترین نسبت مکانی را این بخش در هر سه مقطع به خود اختصاص داده و اقتصاد این شهرستان از حیث اشتغال تحصیل کرده ها در بخش ساختمان است، در حالیکه از حیث کل اشتغال خدماتی می باشد.

پایه شهرستان تهران نسبت به استان محسوب می گردد. در این سال بخش خدمات و صنعت نیز به فعالیت خود کفا تبدیل شده و سایر بخش ها غیر پایه می باشند.

در سال ۱۳۷۵ بخش های معدن و ساختمان جزء بخشهای پایه ای محسوب می گردند که نشانگر آن است که مزیت بخش های معدن و ساختمان طی مقاطع ۱۳۵۵ الی ۱۳۷۵ افزایش یافته است اما بخش خدمات که طی دو دوره ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ خود کفا بوده در دوره ۱۳۷۵ به بخش غیر پایه تبدیل گشته است. در این سال بخش صنعت همانند دو مقطع قبلی خود کفا بوده است.

ب- بررسی نسبت های مکانی شهرستان تهران نسبت به کل کشور

در سال ۱۳۵۵ بخشهای معدن، صنعت، ساختمان، با نسبتهای مکانی ۱/۰۵، ۱/۰۳، ۱/۳۱ جزء فعالیتهای پایه در شهرستان تهران نسبت به کل کشور محسوب

جدول شماره (۳): نسبت مکانی شهرستان کرج نسبت به کل کشور و استان در مورد اشتغال تحصیل کرده ها

طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	سال	نسبت به استان ۱۳۵۵	نسبت به کل کشور ۱۳۵۵	نسبت به استان ۱۳۶۵	نسبت به کل کشور ۱۳۶۵	نسبت به استان ۱۳۷۵	نسبت به کل کشور ۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)		۵/۸۲	۳/۴۲	۲/۱۶	۱/۲۳	۱/۶۵	۰/۹۱
معدن (۰۲)		۰/۳	۰/۳۱	۰/۲۹	۰/۲	۰/۵۲	۰/۶۹
صنعت (۰۳)		۱/۲۱	۱/۲۵	۱/۲۱	۱/۴۸	۱/۰۲	۱/۴۴
آب و برق و گاز (۰۴)		۱/۲۲	۱/۰۴	۰/۹۷	۰/۸۸	۱/۰۳	۰/۸۳
ساختمان (۰۵)		۰/۵۳	۰/۶۹	۰/۶	۱/۰۱	۰/۵۵	۰/۹۶
خدمات (۰۶)		۱/۰۱	۰/۹۸	۱/۰۳	۰/۹۸	۱/۰۴	۰/۹۷
عمده فروشی و خرده فروشی و رستوران (۰۶۱)		۰/۴	۰/۵۹	۰/۷۸	۱/۰۷	۰/۶۴	۱/۰۸
حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)		۰/۸۱	۱/۰۸	۰/۸	۱/۳۴	۰/۷۹	۱/۲۱
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)		۰/۵۹	۰/۹۶	۰/۶۴	۱/۲۱	۰/۶۲	۱/۰۹
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)		۱/۱۱	۰/۹۹	۱/۰۹	۰/۹۶	۱/۱۶	۰/۹۵
سایر		۰/۶۷	۰/۹۹	۰/۶۱	۰/۷۶	۰/۷۱	۱/۱۱۶

ساخته: پردازش شده از سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ محاسبات تحقیق

۴-۳- نتایج مربوط به شهرستان کرج

الف- بررسی نسبتهای مکانی شهرستان کرج نسبت به استان

در سال ۱۳۵۵ بخشهای پایه‌ای کشاورزی، آب و برق و گاز، صنعت و خدمات به ترتیب اولویت دارای بیشترین نسبت مکانی برابر با ۵/۸۲، ۱/۲۲، ۱/۲۱ و ۱/۰۱ می‌باشند که نشانگر آن است که شهرستان کرج دارای مزیت خوبی در زمینه کشاورزی می‌باشد.

در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ هم بخشهای کشاورزی، آب و برق و گاز، صنعت و خدمات فعالیتهای پایه‌ای محسوب می‌شوند که البته در ۱۳۶۵، بخش آب و برق و گاز به فعالیتهای غیر پایه‌ای می‌پیوندند و در سال ۱۳۷۵ دوباره به فعالیتهای پایه‌ای می‌پیوندند و در رتبه سوم اولویت نسبت مکانی قرار می‌گیرد.

نکته قابل توجه در مقایسه بین سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ این است که، با اینکه نسبت مکانی اشتغال تحصیلکرده‌های شهرستان کرج در بخش کشاورزی در طی این سالها رو به کاهش بوده است اما این بخش همچنان خود را در صدر اولویت بندی مزیت در سطح شهرستان کرج نسبت به استان قرار داده است. شایان توجه است که در مورد اشتغال کل نیز عبارت بالا قابل تعمیم است.

فعالتهای معدن و ساختمان در سالهای ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ غیر پایه‌ای بودند و در طی این سالها هیچ مزیت پایه‌ای نداشته‌اند (جدول شماره ۳).

ب- بررسی نسبتهای مکانی شهرستان کرج نسبت به کل کشور

نسبتهای مکانی اشتغال تحصیلکرده‌های شهرستان کرج نسبت به کل کشور نشان دهنده آن است که در سال ۱۳۵۵ بترتیب بخشهای کشاورزی، صنعت و آب و برق و گاز با نسبتهای مکانی ۳/۴۲، ۱/۲۵ و ۱/۰۴ بخشهای پایه‌ای می‌باشند و در سال ۱۳۶۵ بترتیب بخشهای صنعت، کشاورزی و ساختمان با نسبتهای مکانی ۱/۴۸، ۱/۴۳ و ۱/۰۱ بخشهای پایه‌ای هستند و در سال ۱۳۷۵ تنها بخش صنعت با نسبت مکانی ۱/۴۴ بخش پایه‌ای می‌باشد. در اینجا ملاحظه می‌شود که نسبت به

کل کشور پنج بخش دیگر دارای فعالیت پایه‌ای نمی‌باشند.

در مورد بخش خدمات نیز فقط زیربخشهای حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری؛ و مالی، بیمه، ملکی و تجاری و زیربخش عمده و خرده فروشی و رستوران هستند که در طی سالهای ۶۵ و ۷۵ پایه بوده‌اند. اما فقط زیربخش حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری در سال ۱۳۵۵ پایه بوده است.

۴-۴- نتایج مربوط به شهرستان دماوند

الف- بررسی نسبت مکانی شهرستان دماوند نسبت به استان تهران

در سال ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ بخش کشاورزی با ضرایب مکانی (۲/۵۲، ۳/۹۹ و ۲/۴۵) و بخش خدمات با ضرایب مکانی (۱/۱۷، ۱/۱۱ و ۱/۱۷) به ترتیب فعالیتهای پایه‌ای می‌باشند. نکته قابل توجه مزیت بالای بخش کشاورزی در طی سالهای مورد مطالعه می‌باشد (جدول شماره ۴).

ب- بررسی نسبت مکانی شهرستان دماوند نسبت به کل کشور

طی سه دوره مورد بررسی یعنی ۱۳۶۵، ۱۳۵۵ و ۱۳۷۵ فقط بخشهای کشاورزی و خدمات در این شهرستان فعالیت پایه محسوب می‌شوند (جدول شماره ۴).

۴-۵- نتایج مربوط به شهرستان ورامین

الف- بررسی نسبت مکانی شهرستان ورامین نسبت به استان تهران

طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ بخشهای کشاورزی و خدمات همواره فعالیت پایه بوده است. در سال ۱۳۵۵، بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات با ضرایب مکانی ۵/۹۳، ۱/۲۴ و ۱/۰۷ فعالیت پایه‌ای بوده‌اند. در سال ۱۳۶۵، بخشهای کشاورزی و خدمات با ضرایب مکانی ۱/۵۴، ۱/۱۳ و ۱/۱۳ فعالیت پایه‌ای بوده‌اند. در سال ۱۳۷۵، بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات با نسبتهای مکانی ۲/۰۶، ۱/۱۶ و ۱/۰۷ فعالیتهای پایه به حساب می‌آیند. آنچه در اینجا درخور توجه است بالا

جدول شماره (۴): نسبت مکانی شهرستان دماوند نسبت به کل کشور و استان در مورد اشتغال تحصیل کرده‌ها طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	نسبت به استان ۱۳۵۵	نسبت به کل کشور ۱۳۵۵	نسبت به استان ۱۳۶۵	نسبت به کل کشور ۱۳۶۵	نسبت به استان ۱۳۷۵	نسبت به کل کشور ۱۳۷۵	سال
کشاورزی (۰۱)	۲/۵۲	۱/۴۸	۳/۹۹	۲/۶۵	۲/۴۵	۱/۳۵	
معادن (۰۲)	*	*	*	۰/۶*	۰/۵۲	۰/۶۹	
	۰/۲۳	۰/۲۳	۰/۸۸				
صنعت (۰۳)	۰/۲۱	۰/۲۱	۰/۴	۰/۴۹	۰/۱۸	۰/۲۶	
آب و برق و گاز (۰۴)	۰/۶۹	۰/۵۹	۰/۳۱	۰/۲۸	۰/۹۹	۰/۸	
ساختمان (۰۵)	۰/۵۲	۰/۵۵	۰/۳۸	۰/۶۵	۰/۰۸	۰/۱۵	
خدمات (۰۶)	۱/۱۷	۱/۱۴	۱/۱۱	۱/۰۶	۱/۱۷	۱/۱	
عمده فروشی و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)	۰/۲۷	۰/۴	۰/۵۳	۰/۷۲	۰/۴۲	۰/۷۱	
حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)	۰/۵۶	۰/۷۵	۰/۵۱	۰/۸۵	۰/۷۱	۱/۰۹	
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)	۰/۵۱	۰/۸۳	۰/۲۷	۰/۵۲	۰/۵۸	۱/۰۲	
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)	۱/۳۵	۱/۲۱	۱/۲۵	۱/۱۱	۱/۳۷	۱/۱۲	
سایر	۰/۳۳	۰/۴۸	۰/۳۶	۰/۴۵	۰/۳۸	۰/۶۳	

مأخذ: پردازش شده از سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ محاسبات تحقیق
* برای سهولت در محاسبه، اشتغال يك نفر بجای صفر در این بخش در سطح شهرستان محاسبه شده است

زیربخش‌ها در طی مقاطع ۶۵، ۵۵ و ۱۳۷۵ غیر پایه بوده‌اند (جدول شماره ۵).

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این بخش نتایج کاربرد تکنیک اقتصاد پایه برای اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی استان تهران و شهرستانهای تابعه آن مورد تحلیل قرار گرفته است که به منظور شناخت فعالیتهای پایه از تکنیک ضریب (نسبت) مکانی استفاده گردیده است و نتایج آن به شرح زیر است:

الف- استان تهران

در هر سه مقطع مورد بررسی یعنی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ بخشهای صنعت و ساختمان بخشهای پایه‌ای بوده‌اند. در سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ بخش ساختمان با نسبت مکانی ۱/۱۳، ۱/۷ و ۱/۷۴ بیشترین ظرفیت اشتغال را دارا بوده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود که برای ایجاد اشتغال در سطح استان

بودن نسبت مکانی در بخش کشاورزی است. در بخش معادن، آب و برق و گاز و ساختمان در طی سالهای ۵۵، ۶۵ و ۷۵ فعالیت پایه‌ای در طی سالهای مختلف وجود ندارد (جدول شماره ۵).

ب- بررسی نسبت مکانی شهرستان ورامین به کل کشور

در سال ۱۳۵۵، بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات با ضرایب مکانی ۳/۴۹، ۱/۲۸ و ۱/۰۴ فعالیت پایه‌ای بوده‌اند اما در سال ۱۳۶۵ بخش صنعت غیر پایه شده و فقط بخش‌های کشاورزی و خدمات با نسبتهای ۱/۰۲ و ۱/۰۸ بخش پایه‌ای محسوب می‌شوند. در سال ۱۳۷۵ دوباره بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات با نسبتهای مکانی ۱/۱۴، ۱/۶۳، ۱/۰۱ بخشهای پایه‌ای برای این شهرستان هستند و بقیه بخش‌ها غیر پایه بوده و بخش خود کفا در طی مقاطع فوق وجود ندارد. شایان توجه است که در زیربخش‌های بخش خدمات فقط زیربخش خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی پایه بوده و سایر

جدول شماره (۵): نسبت مکانی شهرستان ورامین نسبت به کل کشور و استان در مورد اشتغال تحصیلکرده‌ها طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	سال	نسبت به استان ۱۳۵۵	نسبت به کل کشور ۱۳۵۵	نسبت به استان ۱۳۶۵	نسبت به کل کشور ۱۳۶۵	نسبت به استان ۱۳۷۵	نسبت به کل کشور ۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)		۵/۹۳	۳/۴۹	۱/۵۴	۱/۰۲	۲/۰۶	۱/۱۴
معادن (۰۲)		۰/۰۹*	۰/۰۹*	۰/۷۶	۰/۵۱	۰/۱۵	۰/۲
صنعت (۰۳)		۱/۲۴	۱/۲۸	۰/۳۹	۰/۴۸	۱/۱۶	۱/۶۳
آب و برق و گاز (۰۴)		۰/۶۸	۰/۵۸	۰/۳۵	۰/۳۲	۰/۷۶	۰/۱۶
ساختمان (۰۵)		۰/۲۳	۰/۳	۰/۱۹	۰/۳۲	۰/۱۶	۰/۲۹
خدمات (۰۶)		۱/۰۷	۱/۰۴	۱/۱۳	۱/۰۸	۱/۰۷	۱/۰۱
عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)		۰/۲۶	۰/۳۹	۰/۲۹	۰/۴	۰/۴	۰/۶۷
حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)		۰/۳۹	۰/۵۳	۰/۳۳	۰/۵۶	۰/۴۹	۰/۷۵
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)		۰/۳۷	۰/۶۱	۰/۲۵	۰/۴۷	۰/۳	۰/۵۳
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)		۱/۲۵	۱/۱۲	۱/۳	۱/۱۵	۱/۳	۱/۰۶
سایر		۰/۱۳	۰/۱۹	۰/۵۷	۰/۷۱	۰/۲۷	۰/۴۴

مأخذ: برداش شده از سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ محاسبات تحقیق * برای سهولت در محاسبه، اشتغال يك نفر بجای صفر در این بخش در سطح شهرستان محاسبه شده است

این دو فعالیت سرمایه گذاری شود.

ج- شهرستان کرج

در شهرستان کرج در طی مقاطع مورد بررسی، بخشهای کشاورزی و صنعت دارای مزیت بوده و جزء بخشهای پایه می باشد. بنابراین برای افزایش اشتغال بهتر است در این شهرستان در بخشهای کشاورزی و صنعت خصوصاً کشاورزی سرمایه گذاری شود.

د- شهرستان دماوند

در این شهرستان، بخش کشاورزی و خدمات در مقاطع مورد بررسی جزء فعالیت‌های پایه نسبت به استان بوده اند. نسبت مکانی در بخش کشاورزی بسیار بالاست که ناشی از مزیت فوق العاده این بخش طی مقاطع مورد بررسی است و

تهران در بخشهای ساختمان و بخش صنعت بیشتر سرمایه گذاری شود.

ب- شهرستان تهران

در شهرستان تهران در طی مقاطع مورد بررسی تنها بخش های صنعت و ساختمان بوده اند که فعالیتی پایه در مقایسه با کل کشور و استان محسوب می شوند که نشان دهنده آن است که شهرستان تهران نسبت به کل کشور و استان در بخش های صنعت و ساختمان بیشترین ظرفیت اشتغال را دارد. البته بخش آب و برق و گاز گرچه نسبت به استان، بخش تقریباً خود کفایی است اما نسبت به کل کشور فعالیت غیر پایه است. بنابراین بخش های صنعت و ساختمان در شهرستان تهران بیشترین پاسخگویی را در زمینه اشتغال دارند و باید در

مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۶. نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵؛ مرکز آمار ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

7. Alexander C. Vias and Gordon F. Mulligan; "Integrating Economic Base Theory With Regional Adjustment Models: The Nonmetropolitan Rocky Mountain West"; **Growth and Change**, Vol, 30 (Fall, 1999), pp. 507-525; C1999 Gatton College of Business and Economics.

8. Bendavid - Val, Avrom; "Regional and Local Economic Analysis for Practitioners". Fourth Edition; first published in 1991.

9. Blair John P; "Local Economic Development: Analysis and Practice", Thousand Oak. Calif, 1995.

10. Carol C. Mc Donough and Balbir S. Sihag"; The Incorporation of Multiple Bases into Shift-share Analysis"; **Growth and Change**, (winter 1991) 1-9; Copyright C 2001. All Rights Reseved.

11. Edward J. Blakely; "Planing local Economic Development: Theory and Practice", March 1994 Newbury Park, London.

12. Peter G. MC Gregor and Eric P. Mc Vittie and J. Kim Swales and Ya Ping Yin; "The Neo classical Economic Base Multiplier"; **Journal of Regional Science**, Vol. 40, No. 1, 2000, pp.1-31.

13. Richard W. Lichty and Kjell R. Knudsen; "Measuring Regional Economic Base"; **Economic Development Review**, Fall 1999 47-52; C 02000. All Rights Reserved.

بخش‌های صنعت، معدن و ساختمان در طی هر سه مقطع مورد بررسی بخش‌های غیر پایه‌ای بوده‌اند. بنابراین پیشنهاد می‌شود در این شهرستان در بخش‌های کشاورزی و خدمات سرمایه‌گذاری شود اما به بخش کشاورزی بیشتر پرداخته شود.

ه- شهرستان ورامین

این شهرستان در مقاطع مورد بررسی دارای مزیت فوق‌العاده‌ای در بخش کشاورزی می‌باشد که نشانه استعداد بسیار بالای این شهرستان در زمینه کشاورزی است. همچنین بعد از بخش کشاورزی، بخش خدمات در طی سه مقطع ۱۳۷۵، ۶۵، ۵۵ فعالیت پایه محسوب می‌شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود در این شهرستان در بخش‌های کشاورزی و خدمات سرمایه‌گذاری شود.

فهرست منابع و مآخذ:

۱. صباغ کرمانی، مجید: اقتصاد منطقه‌ای (تئوری و مدلها); چاپ اول؛ تابستان ۱۳۸۰.
۲. صباغ کرمانی، مجید: تجزیه و تحلیل شناخت روند اشتغال بخش صنعت و تعیین مزیت‌های نسبی ایران در صنایع کاربردی استانهای مختلف کشور؛ پژوهشکده تربیت مدرس؛ سال ۱۳۷۸.
۳. ایزارد، والتسر؛ روش‌های تحلیل منطقه‌ای؛ جلد اول، ترجمه داریوش کاظم‌زاده صمیمی دانشگاه شهید بهشتی؛ سال ۱۳۵۷.
۴. فیلد، برابان؛ مک، برابان؛ فنون پیش‌بینی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای؛ مترجم: فاطمه تقی‌زاده؛ چاپ اول؛ سال ۱۳۷۶.
۵. سالنامه آماری ۱۳۷۵، ۱۳۶۵، ۱۳۵۵؛ مرکز آمار ایران، سازمان